

Rechten en gerechtigheid (Broederlijk Delen)

Toen ik klein was droomde ik van een rechtvaardige wereld en vrede voor allen. Zorro was mijn voorbeeld, vandaag zou het waarschijnlijk Mega-Mindy of Toby zijn.

Toen ik iets groter was en voor het eerst op de banken van de universiteit zat, droomde ik nog steeds van die rechtvaardige wereld. Ik besepte dat gemaskerd rondlopen met een zwaard niet zou volstaan en besloot dan maar rechten te studeren. Ik dacht toen dat het recht op een menswaardig leven en gerechtigheid het startpunt van alle recht waren. In 1^e kan droop ik echter ontgoocheld af: we leerden veel over contracten, over totstandkoming van wetten, zelfs over hoe de Romeinen hun gronden verpachtten, maar weinig over rechtvaardigheid.

Ik wist nochtans dat er iets bestond als mensenrechten en vernam dat dat pas het volgende jaar echt aan bod kwam. In dat vak leerden we dat elk individu rechten heeft die hij van de staat kan afdwingen voor de rechter. Aha, ieder heeft het recht om gelijk behandeld te worden, dat komt al in de buurt van gerechtigheid... De vraag is echter wat die rechten precies inhouden.

Traditioneel zijn mensenrechten beschermingsrechten: u wordt BESCHERMD tegen de overheid. De overheid moet uw privé-leven, uw leven *tout court*, uw huis, uw religie RESPECTEREN. Daar bestaat weinig discussie over. Rechtbanken controleren dit zonder moeite en veroordelen de staat waar nodig. Maar volstaat dit om een menswaardig leven te leiden? Als een dakloze op straat ligt in de bijtende koude dient hij niet beschermd te worden tegen *de overheid*, maar tegen *de natuur*. Kan de rechter dan op basis van mensenrechten eisen dat die persoon opgevangen wordt?

Men is het nu grotendeels eens dat mensenrechtenverdragen niet alleen vereisen dat de overheid het individu respecteert, maar ook dat hij hem minimumrechten GARANDEERT. Het recht op een menswaardig leven vereist dat je ook recht hebt op een dak boven je hoofd als het vriest, dat je recht hebt op eten, op water...Theoretisch is men het hierover eens. De discussie woedt evenwel volop – ook voor de rechtbanken – wat de verplichtingen voor de overheid precies zijn. Wat kan de rechter op basis van respect voor mensenrechten opleggen en waar begint de politieke keuze? De middelen zijn immers beperkt en het is niet de bedoeling dat rechters het beleid gaan voeren.

Het recht op een menswaardig leven is dus vanuit juridisch oogpunt niet zo gemakkelijk te omschrijven, in tegenstelling tot wat men op het eerste gezicht zou denken. Bovendien wordt dat concept anders benaderd in Europa, Azië of Latijns-Amerika. Toch bewijzen vele voorbeelden dat het recht op een menswaardig leven soms het verschil maakt. Ik schets er één.

Het gaat over Indianen. Echte. Ze leven ergens in Paraguay, maar het had even goed in Guatemala kunnen zijn zoals de campagne van Broederlijk Delen aantoont. Sinds jaar en dag jagen ze, vissen ze en begraven ze hun voorouders in een bepaald gebied. Yakye Axa heet het gebied, een voor hen heilige plaats waar hun voorouders altijd geleefd hebben, waar hun geesten nog rondwaren. Ze bezitten het niet, ze leven mee, mee met het land, ze verplaatsen zich volgens het ritme van de seizoenen, met de natuur. De sjamanen putten hun wijsheid uit

de planten en dieren. Ze hebben die grond nodig om te leven zoals hun cultuur het vereist. Maar plots blijkt het gebied "eigendom" te zijn van een ander. Ze begrijpen dat concept niet zo goed. Zij worden weggejaagd omdat de eigenaars de gronden willen ontginnen of gebruiken voor hun veeteelt. Vaak zijn het multinationals die rijk worden door mijnbouw of het delven van andere grondstoffen. Zonder die - voor hen - heilige grond kunnen ze echter niet leven. Ze installeren zich langs de weg in palmhutten, veel slechter behuist dan voorheen. Ze weigeren te leven op andere gronden. Ze kunnen gewoon niet elders leven. Ze leven daar in erbarmelijke omstandigheden. 10 jaar lang proberen ze via gerechtelijk kanalen hun land terug te mogen gebruiken. De procedures lopen en de levensomstandigheden worden steeds erger. Er is geen drinkbaar water, kinderen en ouderen worden ernstig ziek, 16 mensen sterven zelfs. Uiteindelijk, na vele jaren, beslist het Inter-Amerikaans Mensenrechtenhof dat er een schending is van het recht op eigendom. De overheid had de Indianen niet mogen onteigenen. Maar de staat had ook – in afwachting van een juridische oplossing – moeten zoeken naar een manier om de Indianen een menswaardig leven te garanderen. Doordat ze niet meer op hun traditionele gronden konden leven, konden ze niet meer leven zoals hun traditie, hun cultuur het vereiste. Daardoor leden ze dorst en honger. Hun recht op leven was in gevaar gebracht. Gerechtigheid had dus gezegevierd.

Dit ene voorbeeld bewijst dat Broederlijk Delen gelijk heeft. Door de zwakkeren te helpen om zich juridisch te organiseren, kan men uiteindelijk gelijk halen. De wantoestanden rond de Marlinmijn dienen verder aangeklaagd en dat kan het verschil maken voor vele mensen. Zoals het filmpje daarnet heeft aangetoond, zorgt de ontginning van goud in de Marlinmijn voor talloze problemen: er komen zware metalen in de lucht, er is cyanide vervuiling in de rivier en gebrek aan water voor de landbouw. Maar niet enkel de gezondheid en het milieu worden beschadigd. Het sociale weefsel is aangetast: de samenleving is verdeeld en de loonpolitiek zorgt voor toenemend alcoholisme. Bovendien blijkt dat voor het ontginningsproject geen toestemming is gegeven door de inheemse volkeren, wat volgens ILO 169 vereist is. Uw steun is dan ook welkom, want het verzamelen van bewijsmateriaal, het voeren van kostelijke juridische procedures vergt tijd en geld.

Maar het Paraguayaanse voorbeeld toont nog iets anders. Er is geen reden tot juichen. Het recht kwam te laat, mensen stierven, werden ziek. De klok kan niet teruggedraaid worden. Mijn studies leerden me dat recht niet volstaat. Er is ook nood aan politieke druk, aan betrokkenheid, aan bewustmaking van de publieke opinie, aan verontwaardiging bij zij die het goed hebben... Recht is noodzakelijk, maar het is geen mirakeloplossing.

Het Recht vervangt geen vriendschap, geen liefde, geen muziek, geen ethiek, geen religie. Het ontsnapt zelfs niet aan economische wetmatigheden. (Zo voelen rechtbanken zoals het Inter-Amerikaans Hof ook de druk van lidstaten, ze zijn immers vaak van hen afhankelijk voor hun financiering.)

Met recht alleen zal het lam nooit lang, even misschien, langs de tijger slapen. Daarvoor is meer nodig: liefde, mededogen en wederzijds begrip. Dat is voor mij ook de boodschap van Jezus.

Frédéric Vanneste

De Lier – 26 februari 2012